

Hecenin Virtüüzü: Ahmet Hamdi Tanpınar

● Recep Şen

Ahmet Hamdi Tanpınar, hem Türk edebiyatına kazandırdığı eserlerle fikir ve sanat hayatımızın zenginleşmesine katkı sağlamış, hem de kendisinden sonra gelen nesilleri derinden etkilemiş önemli bir edebi şahsiyettir.

Edebiyatın birçok türünde kalem oynatarak özgün eserler ortaya koymuştur. Çok yönlü bir fikir ve duygu işçisidir. Roman, deneme, öykü, edebiyat tarihi, şiir alanlarında eserler veren Ahmet Hamdi Tanpınar'ın aslında onun önemli yanı şairliğidir. Bu güne kadar hâlâ şairlik damarının yeterince keşfedilmediğini düşünüyorum. Tanpınar'ın bu güçlü yönü diğer edebi türlerde verdiği eserlerine de yansımıştır. Biz bu yazımızda onun şair kimliği üzerinde durmaya çalışacağız.

Tanpınar, şiirlerini her okuyuşumda farklı lezzet hissettiğim şairlerdendir. Yazımızda her ne kadar kendi düşüncelerimize ve onun hakkında yazılanlara yer vermeye çalışsakta aslında esas gayemiz Tanpınar üstadı konuşturarak, onu genç nesillerle buluşturaktır.

Onu okumadan, bilmeden, anlamadan şiir yazmaya çalışmak eksik olacaktır diye düşünüyorum. Tanpınar, yolu şiirden geçenler, şiire gönül verenlerin dönüp dönüp okuyacakları zengin, berrak ve gür bir gözedir.

Tanpınar, köklü ve zengin şiir geleneğimizden beslenen ancak orada çakılıp kalmayan, hecenin imkânlarından yararlanarak yeni tarz ve yeni yol açabilecek kudrette şairdir. Bizzat kendisinin seçerek kitabına aldığı şiirlerinin tamamı hece vezniyle yazılmıştır. Özellikle hece bitti, tükendi, artık modası geçti, aynı şeyleri tekrar edip duruyor bu hececiler diyen serbestçilere Tanpınar şiirleriyle en güzel cevabı vermiştir.

Şiirlerini okuduğunuzda sanki serbest şiir gibidir ama iyi bakıp incelediğinizde musiki, ses, ahenk ve duyguyu bütün halinde bize sunan hece ölçüsüyle yazılmış şiirlerdir bunlar.

Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Muhip Dıranas, Ahmet Kutsi Tecer gibi şairlerle birlikte hece şiirine altın devrini yaşatmıştır.

Serbest şiirin moda olduğu bir dönemde hece şiirine taze nefes olmuştur.

Son dönemlerinde serbest tarzda şiirlerde yazmıştır. Yani kısaca hece şiirinin de serbest şiirinde ne olduğunu verdiği kalıcı eserlerde açıklıkla göstermiştir.

Batı tarzı şiire evet ama batılılaşmadan; kendi medeniyet dünyamızın tertemiz şiirinin mirasçısı olduğunun farkındaydı Ahmet Hamdi Tanpınar. Mesela vezin, kafiye, mısra konusunda serbest şiir anlayışına mensup olanlara karşı şunları söyler: "Güç ve az bulunan kafiye, beklentilerimizin seyrine mutlu ve yakışır bir yol açar; vezin çıkardığı zorluklarla bizi tesadüflerin gecesini zorlamaya mecbur eder. Şekil, lisan denen kaosu içinde varmamız gereken mükemmeliyetin hudutlarını çizer, dolduracağımız boşlukları gösterir." Yani gelenekten kopmadan, orada donuklaşıp kalmadan şiir yolculuğuna devam etmek... Zaman içerisinde insan hayatı da değişiyor, gelişiyor. Şiirde de değişim ve gelişimin normal olduğunu savunur. Değişim ve gelişimin şiirin esas membaından kopmadan olması gerektiğini söyler. Değişim ve gelişim reddi miras değildir. Evrensellikse istenen, önce milli olunması icap eder. Milli olmadan evrenseli yakalamak mümkün değildir. Şair milli lisanını ve duygusunu kendi öz benliğinde hissetmeli ve yaşmalıdır.

Tanpınar, ömrünü sanat, edebiyat ve şiire adanmıştır. Onun şiirlerinde çok titiz davrandığını biliyoruz. Bu nedenle az sayıda fakat öz şiirler yazmış ve bir tane şiir kitabı yayınlamıştır. Az ve öz şiir yazmasının sebebi, belki de hayatının en saf ve mükemmel şiirini yazmak, kendisinden geriye sonsuza kadar okunacak bir şiir bırakmaktır.

Farklı mecralarda yazdığı şiirlerinde zaman zaman değişiklikler yapmıştır. Bu da bize onun şiir konusuna ne kadar ihtimam gösterdiğini ve dikkat ettiğini göstermektedir. Saf şiir anlayışına sahip olan Tanpınar, şiiri ruhun şimşek çakması olarak görür. Türkçeyi özenle kullanır, yalın bir dili tercih eder, kelimeleri sarraf edasıyla arayıp bulur ve kendi ruh dünyasında işler, kendine özgü söyleyişle mısralarına yansıtır. Şiire gösterdiği dikkat ve ihtiramdır bu.

Onun şiirlerinde kelimeler bir musiki bestesinin notalarıdır adeta. “Çünkü benim için şiir dili plâstik bir şeydir. Şiirden bahsedilirken müzikalite dediğimiz şey, haddizatında bilhassa göz ve kulağa ait bütün unsurların form endişesinde kullanılması, plâstik bir madde gibi yoğrulması, konuşma lisanından ayrılmasıdır.”¹

“Bizim şiirden anladığımız mana, kelimelerin terkibinden doğan ritim, ahenk vs. vasıtalarla alelade lisanla ifadesi kabil olmayan deruni hâletlerimizi, heyecanlarımızı, istiğraklarımızı, neşe ve kederimizi ifade eden ve bu suretle bizde bedii alaka dediğimiz büyüğü tesis eden bir sanat olmasıdır.

Zahiri bir bakış bununla vezin, kafiye ve şekil dediğimiz kayıtların arasında hiçbir münasebet bulamaz. Bunları sonradan gelme, hakiki bir bünye ile alakası olmayan bir takım ilaveler, lüzumsuz kayıtlar gibi görür; fakat biraz sonra daha yakından gören bir göz, bütün bu sonradan gelme lüzumsuz ilavelerde şiirin nizamını, mükemmeliyet dediğimiz kıvılcımı çıkartmak için zekânın madde ile mücadelesini temin eden esaslı bir madde sayar.”²

Her şairin kendine has şiir dünyası, şiir anlayışı vardır. Türk edebiyatında tezkirelerden modern anlamda yazılan poetikalara kadar ortaya konan eserlerde biz bunu görmekte ve okumaktayız. Bu eserler sayesinde şairi, şiirini ve onun dünyasını daha yakından tanıma imkânına sahip olmaktadır. Yahya Kemal Beyatlı’nın “Kökü mazide olan âtiyim” sözü belki de en güzel tcellisini Tanpınar’da bulmuştur. Zaten Tanpınar’ın hem hocasıdır hem de en yakın dostudur Yahya Kemal.

Varlık Dergisi’nde Şahap Sıtkı’nın onunla yaptığı röportajda şiirle tanışmasını şöyle anlatır: “Modem Türk şiiri, Yahya Kemal’le başlar. Yâni sokak ve ev konuşmasını nazım diline getiren ilk adamımızla. Türkçülük cereyanının met ve cezirlerinden kurtulan, Serveti Fünun nâzeninliğinden şiiri sıyıran odur. Bizde bu adamın rolü, Fransız lisanının dünya ölçüsünü gözönünde tutarak Valery’ninkine çok benzer. Yâni şiiri bir

takım hurafelerden temizlemeğe çalışmış ve muvaffak da olmuştur. Ben şiiri bu iki adamın zaviyesinden tanıdım.”³

Tanpınar’ın şiir macerasını Antalyalı bir öğrencisine yazdığı mektuptan okuyalım isterseviz: “Şiirde ve fikirde ilk ve galiba yüzünü gördüğüm son hocam Yahya Kemal oldu. Haşim’i daha evvel okumuştum ve sevmiştim. Bu iki şair bana kendilerinden evvelkileri unutturdular. Yahya Kemal’in derslerinden –fakültede hocamdı- ayrıca eski şiirin lezzetini tattım. Yahya Kemal’in üzerimdeki asıl tesiri şiirlerindeki mükemmeliyet fikri ile dil güzelliğidir. Dilin kapısını bize o açtı. Bazıları bu tesiri başka türlü görüyorlar. Hakikatte estetiğimiz aynıdır. Yalnız millet ve tarih hakkındaki fikirlerimde bu büyük adamın mutlak denecek tesirleri vardır.”⁴

Duygu ve hayal dünyası çok zengin olan, saf ve mükemmel şiirin izini süren şairin şiir üzerine yazdığı yazıları da dikkatle okunmalıdır. Tanpınar’ın şiir dünyasında üç ana unsur görürüz: Zaman, rüya ve musiki. Musikiye dayalı bir şiir ortaya koymasında Ahmet Haşim’in etkili olduğunu söyleyebiliriz. Mehmet Kaplan’ın ifadesiyle şiirlerinde en çok insan kaderinin derin meseleleri, kâinat ile insan varlığı arasındaki derin münasebet, aşk, ölüm, zaman ve sanat konularını işlemiştir. O bahsettiğimiz bu özellikler sayesinde dönemindeki hececilerden kendine özgü sanat anlayışıyla ayrılmıştır.

“Tanpınar, divan şiirinin ve aruzun terkedildiği bir ortamda henüz emekleme döneminde olan hece şiirini canlandırmaya gayret eden, poetika meseleleri üzerinde kafa yoran, mizaç bakımından metafizik ve mistik eğilimlere sahip bir nesle mensuptur. Fakültedeki öğrenimi sırasında kendisinden büyük bir minnet duygusuyla bahsettiği Yahya Kemal onun Batı edebiyatı ve divan şiiri zevki, bir şiir dilinin oluşumu yanında millet ve tarih hakkındaki görüşlerinin gelişmesinde rol oynamıştır. Dönem arkadaşlarının birçoğu ileriki yıllarda edebiyat ve kültür alanlarında önemli eserler vermiştir. Özellikle Necip Fazıl (Kısakürek) ve Ahmet Kutsi (Tecer) ile derslerin dışında, hatta geceleri yatakha-

1 Şahap Sıtkı, 1947, “Ahmet Hamdi Tanpınar’la Konuştum”, *Varlık*, S. 319 (<https://ahtem.kutuphane.gov.tr/TR-205344/varlik-dergisi-sayi-319---yil-1947-ahmet-hamdi-tanpinar-.html>)

2 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Bütün Şiirleri*, (Hazırlayan: İnci Enginün), 22. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018.

3 Şahap Sıtkı, agy. (<https://ahtem.kutuphane.gov.tr/TR-205344/varlik-dergisi-sayi-319---yil-1947-ahmet-hamdi-tanpinar-.html>)

4 Mehmet Kaplan, *Tanpınar’ın Şiir Dünyası*, 2. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1982.

nelerinde bile estetik bir heyecanla yaptıkları sohbetlerde kendilerini şiirin büyüüne kaptırmışlardı. Yahya Kemal'in gözetiminde Mustafa Nihat'ın (Özön) Dergâh dergisini yayımlamaya başlaması diğer gençlerle beraber onun da hayatında yeni bir ufuk açar.⁵

Serbest şiir provokatif bir dil geliştirebilme adına genç kuşağı daha çabuk içine çekebilmektedir ve daha çok taraftar bulabilmektedir.

Bu bir bakıma yenilik gibi görünse de günümüz şairlerinin kahır ekseriyeti geleneksel şiiri adeta tarihin derinliklerinde kalmış, modası geçmiş şiir gibi görmektedir.

Kullandıkları imgelerle adeta şiiri anlaşılabilir hale getirerek metafizikten uzak, gönüllere dokunmayan, manası sezinlenemeyen, okurken insanı yoran, ses akışından uzak monoton bir şiir dili geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Bundan dolayı da şairler kendi seslerini yakalayamadığından üslupsuzluğu bir üslup haline getirerek şiir vadilerinde şaşkın şaşkın dolaşmaya başladılar.

Özellikle genç şairlerin yayınlanan şiirlerine baktığımızda şairinin ismini kapatıp başka şiirleri de şiirin altına eklediğimizde üç aşağı beş yukarı şiirleri birbirinin devamı gibi görmek mümkün. Hece şiiri yazdığını zanneden serbest şiirden, serbest şiir yazdığını zanneden şairler de hece şiirinden bihaber halde maalesef.

Tanpınar bu konuda şunları söyler: "Bakın bu vesile ile söyleyeyim ki şiirimizin belli başlı meselesi bu vezin meselesidir. Türk vezni ne olacaktır? Gençlerimiz vezinle alâkalarını kesmiş gibidir ve hiç olmaksızın istidatlıları..."

Hâlbuki Avrupa şiiri vezni hiç bırakmadı. Sazsız bir millet olmaz. Bence şiirin kendi asli kıymetlerine dönmesi devri gelmiştir. Bizde de öyle olacaktır. Fakat daha evvel içinde bulunduğumuz kültür buhranından çıkmamız lâzımdır. Çünkü biz, bugün san'ata -halvete girer gibi- çırpıplak giriyoruz. Sade kültürsüz değil, kültüre dargınız.

Harcıâlem fikirlerin sanat için kâfi geldiğini sanıyoruz. İnsan, san'atta ne ile gelirse onu bulur."⁶

5 M. Orhan Okay, "Tanpınar, Ahmet Hamdi (1901-1962)", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 2010, C. 39, s. 567.

6 Yıldırım Keskin, 1950, "Ahmet Hamdi Tanpınar'la Bir Konuşma", *Varlık*, S. 365. (<https://ahtem.kutuphane.gov.tr/TR-205407/varlik-dergisi-sayi-365---yil-1950-ahmet-hamdi-tanpinar-.html>)

"Hâlbuki şiir sosyaldır. Geleneğe bağlıdır. Şair asırlık şekillerin ve kaidelerin içinde kendini daha emniyette hisseder. Daha şahsî olur. Düşünün bir kere! Bir veznin etrafında başlayan o ilk mısra, onun içinizde kımıldanışı.

O veznin, yani sesin birden size ait bir ritim oluşu, onu benimseyerek emrine girmeniz. Kafiyelemleri tuttuğu ışıktaki, onların uyandırdığı dikkatle adım adım yürüyüşünüz... Birden dilin içine düşersiniz. Her kelimeyi ayrı ayrı bulmak, ayırmak, birbirine kaynaştırmak lâzım. Yavaş yavaş kıt'alar veya büyük ritim cümleleri başlar. Temler birbirlerine karşılaşır, gelişir. Nihayet son mısra, büyük, geniş, bütün tecrübeyi içine alan yahut tamamlayan yahut o zannı veren o son işaret veya çılgılık.

Bu başlama, bu yürüyüş, bu bitişte şiirin, yani insanın yahut dilin - zaten bu noktada aralarında fark yoktur, - sırrı teşekkül eder. Dünya yeniden kurulur. Evet, her şiirde dünya yeni baştan kurulur.

Musikinin bir başka eşi. Bunu yalnız şiirin ahengini, ritmini düşünerek söylemiyorum.

Şiirdeki konuşmanın şekli musikîye benzediği için söylüyorum.

Şiir bir ikameler sanatıdır. O da musikî gibi kendi maddesini kendi şartları ile yaratır."⁷

Tanpınar şiirinden bugün yaşadığımız dünyaya baktığımızda şiir, bizi modern dünyadan çok daha farklı bir hayata çağırır; hayat otobanında bizim için cankurtaran kaçış rampasıdır, şu geçici ve ölümlü dünyada sonsuzluğa ulaşmanın yollarını gösterir.

7 Mustafa Baydar, 1955, "Her Ay Bir Konuşma: Ahmet Hamdi Tanpınar Anlatıyor", *Varlık*, S. 421. (<https://ahtem.kutuphane.gov.tr/TR-205435/varlik-dergisi-sayi-421---yil-1955-her-ay-bir-konusma-a-.html>)

